

KVADRATI

Ogrevanje s kaminom

Kamin ni samo atraktiven dodatek ambienta, temveč lahko z njim ogrejemo, bodisi en prostor bodisi celotno hišo.

Vlažne stene

Čezmerne vlage v stanovanju se boste znebili, če ugotovite in odpravite vzrok za njen nastanek.

Zeleni prsti v oktobru

V mesecu, ki je pred nami, v ospredje dogajanja prihaja zemlja: pobiranje pridelkov in sajenje trajnic.

Notranja vrata

Če ne boste izbrali primernih vrat, boste v stanovanju naredili več škode kot koristi.

FOTO: JASNA MARIN

ZELENI PRSTI V OKTOBRU

Na zelenjavni vrt bomo ta mesec sadili česen in čebulček ter ob ugodnem vremenu še lep čas nemoteno pobirali sveži pridelek. Oktober je zelo primeren tudi za sajenje trajnic, sadnega drevja in jagodičevja. Pozabiti ne smemo niti na trato, ki jo bo treba še nekajkrat pokositi, preden nastopi zima.

■ JASNA MARIN

V mesecu, ki je pred nami, v ospredje dogajanja prihaja zemlja. S hvaležnostjo do pridelkov, s katerimi nas je obdarila čez poletje, se ji priklonimo in prazne grede do pomladi pokrijmo z zastirko bodisi iz komposta, praproti, nabrane v gozdu, bodisi jesenskega listja, ki je odpadlo z drevja v gozdu ali na domačem vrtu. V vsakem primeru mora biti listje,

s katerim bomo zastirali vrt, zdravo in brez škodljivcev. Debelina zastirke naj bo približno dva do štiri centimetre. Takšna preproga iz organskih odpadkov bo, podobna kot v naravi, kjer drevesa nasujejo listje na tla in se na poljih listje rastlin upogne k tlom, pod seboj ohranjala življenje mikroorganizmov v tleh še dolgo živahno.

Nekaj pobiramo sproti, drugo spravimo v klet

Na nekaterih gredah je še dalje veliko zelenjave, ki jo sproti pobiramo: endivija, radič, komarček, kolerabica, kitajsko zelje, brokoli, zelje, bučke in buče. Grede, na katerih rastejo zimske solate in druga zelenjava, kot so brokoli, črni koren, brstični ohrovt in listnato zelje, zrahlja-

- [1] Jeseni nastopi čas za načrtovanje urejenih koticov in zasajanje živih mej. Ko drevesom odpadejo listi, bomo lahko sadili tudi listopadne drevnine.
- [2] Na vrtu čez zimo ostanejo motovilec, blitva, radič, razni ohrovti, ki postanejo slastnejši po mrazu. Tudi por bo dolgo vzdržal na prostem in ga zato izkopavamo sproti, ko ga potrebujemo za pripravo jedi.
- [3] Mačehe običajno presajamo okrog 10. oktobra. Potrebujemo dobro odcedno prst, ki hkrati zadrži dovolj vlage. Zelo lepe so v kombinaciji s šaši, okrasnimi travami, iskrivkami.

FOTO: BELLAFLORA

[2]

mo z ročnim kultivatorjem s tremi rogљи in odstranimo plevel ter tla pokrijemo z zastirko iz posušenega travnega odkosa. Pazimo, da zastirke ne nasujemo preveč na debelo.

Ko preti prvi mraz, z gred izkopljimo rdečo peso in zeleno ter ju odnesimo v klet. Tam ju zasujemo z mivko. Korenček lahko vse do novembra pobiramo neposredno z vrta in ga šele naslednji mesec spravimo v zaboje z mivko in odnesemo v klet. Lahko pa nekaj korenčka na vrtu pred pozebo zaščitimo s slamo in ga izkopljemo zelo zgodaj spomladi.

Na vrtu čez zimo ostanejo motovilec, blitva, por, radič, razni ohrovti, ki postanejo slastnejši po mrazu. Pogoj, da vrtnine ostanejo zdrave in manj občutljive za mraz, je, da rastejo na dobro odcednih tleh.

Sajenje zimske solate, čebule in česna

Še vedno je čas tudi za sajenje: do sredine oktobra lahko posadimo zimsko glavnato

FOTO: BLUMENBURO HOLLAND

[3]

Asimina za jesensko sladkanje

Marsikateri slovenski vrtničkar je navdušen nad asimino, katere plodovi po okusu spominjajo na mango, banano in ananas. **Primož Brezovec** iz Zelenega sveta razlaga, da so plodovi zelo okusni in izjemno zdravi, obiramo pa jih v septembru in oktobru, tik preden začnejo odpadati. "Drevo ali grm asimine prezimi na prostem in nima težav s pozebo. Njena dodatna odlika je, da je zdrava sadna vrsta in ne potrebuje škropljenja. Na domači vrt sadimo sorti 'Prima' in 'Sunflower'. Sorta 'Sunflower' zori dva do tri tedne za sorto 'Prima'. Plodove slednje uživamo, ko se povsem umeđijo," razlaga sogovornik.

Zemlja, v katero oktobra sadimo asimino, naj bo globoka, rahlo kisla, hranilno bogata in zmerno vlažna. "Rastišče zato skrbno pripravimo in dodajmo več komposta, gozdne rahlo kisle zrele listovke izpod kostanjev in poskrbimo za drenažo. Tla morajo biti prepustna za vodo, saj ne trpi stoječe vode. Ne ustreza ji presežek kalcija v tleh. Vedno presajamo sadiko, ki raste v posodi in ima dobro razvito koreninsko grudo. Pri vrtničkarjih opažam, da so nekateri kupili sadike v tujini in niso izbrali samooplodnih sort, zato nimajo pridelka. Vsekakor priporočam nakup cepljenih sadik in izbor sort, ki so samooplodne, tako bo že ena sama rastlina po cvetenju zagotovo razvila plodove," poudarja Primož Brezovec.

FOTO: ZELENI SVET

FOTO: ZELENI SVET

[4] Utrinek iz zeliščnega parka zakoncev Kolarič pri Sveti Ani. Ameriški slamniki in vratič sta se poleti razkazovala v polnem razkošju, zdaj pa je nastopilo obdobje, ko lahko rastlini presajamo.

[5] Najboljši čas za sajenje česna je predzadnji in zadnji teden oktobra. Izberimo izključno velike glavice z močnimi in zdravimi stroki. Stroke ločimo dan pred sajenjem. Sadimo jih na sončno gredo v bogato prst.

[6] Če smo ga sadili poleti, bomo na prostem radič pobirali vse do decembra. S kopreno zaščitene mlade sadike prezimnega radiča pa bodo na vrtu ostale do pomladi, ko bo znova začel rasti.

solato. Oktobra sadimo tudi čebulo. Pri izbiri gredice upoštevamo pravilo, da so metuljnice, por, šalotka, drobnjak, česen in poletna čebula neprimerne predkulture.

Od druge polovice oktobra lahko sadimo ozimne in jare sorte česna.

Če septembra še niste sejali motovilca, ga še vedno lahko sejete. Pridelek bo primeren za pobiranje spomladi.

Gnitje zaradi padavin

Kjer je bilo veliko padavin, bo ponekod treba letos hitreje porabiti krompir, še zlasti, če opazite, da je zaradi napada krompirjeve plesni začel gniti. Podobna nevarnost preti čebuli, ki pri kateri to sezono že opažamo nagnite plasti v notranjosti, ki jih je treba pred uporabo odstraniti. Težave z gnitjem vrtnin se pojavljajo tudi pri radiču, na endiviji

[5]

[4]

FOTO: JASNA MARIN

pa se pojavlja pegavost, ki jo gre pripisati vlažnemu vremenu.

Če ste imeli na vrtu poplavo zaradi dežja, je koristno vedeti, da se lahko po poplavih v tleh zniža delež organske snovi in humusa, zato je treba že jeseni poskrbeti za gnojenje z organskimi gnojili. Tla, ki so bila poplavljeni, lahko jeseni pognojite s hlevskim ali konjskim gnojem, kupljena organska gnojila in kompost pa dodajte v spomladanskem času. Do sredine oktobra je čas za setev ozimnih žit, ki jih spomladi (marca) vdellate v tla in tako povečate delež organske snovi v tleh.

Zeliščni vrt

Lovor, rožmarin in druge začimbnice, občutljive za mraz, v posodah prestavimo v svetel prezimni prostor ali pa jih pred nizkimi temperaturami zunaj dobro zaščitimo z listjem in ovijemo z mrežico.

Če imamo težave s prezimljanjem rožmarina, preverimo, ali smo mu zagotovili dovolj odcedna tla in mu res poiskali najtoplejši kotiček na vrtu. Pomagamo mu lahko tudi z zimsko zaščito s pokrivanjem, npr. s smrekovimi vejami. Imamo pa tudi proti mrazu bolj odporne sorte, ki pogosteje preživijo zimo tudi brez dodatne zaščite. V Sloveniji sta se dobro izkazali predvsem sorti 'Blue Winter' in 'Arp'.

Odpornejša zelišča, ki rastejo na zeliščnem vrtu, lahko delimo in jih presadimo na nova

FOTO: SHUTTERSTOCK

FOTO: SHUTTERSTOCK

[6]

[7] Tla na zeliščni gredi in občutljivejša zelišča oktobra zastremo, še prej pa presadimo ali dosadimo rastline, kjer je to potrebno. Zeliščem, ki priraščajo na nadzemnih delih, kot so timijan, materina dušica ali abraščica, lahko delno porežemo nadzemne dele. Polgrmov, kot sta sivka in žajbelj, ne obrezujemo jeseni, temveč spomladi.

[8] Jesenska vresa uspeva na sončnih in plesenčnih legah, v kisljih, šotnih ali peščenih tleh. Ustreza ji normalno vlažna prst.

FOTO: JASNA MARIN

[7]

FOTO: JASNA MARIN

[8]

rastišča. Prav tako je zdaj primeren čas za presajanje peteršilja in drobnjaka v lončke. Zelišča v lončkih še nekaj časa pustimo zunaj in jih tik pred zimo postavimo na okensko polico v kuhinji.

Sajenje na sadnem vrtu

Ko drevju odpade listje, nastopi čas za sajenje sadnega drevja. Sadimo lahko jabolane, hruške, slive, češnje in jagodičevje. V sadilne jame nasujemo kompost, potem vanje vstavimo korenine in jih zasujemo z zrahljano zemljo, ki smo ji primešali kompost. Potlačimo prst, jo zalijemo in prekrijemo z zastirkjo.

Robidam jeseni porežemo stare poganjke, letošnje veje pa pritrdimo na žičnato oporo. Tla okrog robid in drugega jagodičevja zastremo z zastirkjo iz organskega materiala.

Oktobra je čas za spravilo kivijev. Z vej jih potrgamo s čašo vred, jih zložimo v zaboje in spravimo v hladen prostor. Ko jih želimo jesti, nekaj sadežev dva ali tri dni prej prinesimo v stanovanje, da se zmehčajo. V sadovnjaku in na vrtu je koristno, da v mirnih kotičkih pustimo kakšen kup vej, kjer bodo lahko prezimovali ježi in druge vrtno koristne živali.

Idealen čas za presajanje trajnic in dvoletnic

Trajnice so po definiciji zelenate rastline, ki prezimijo na prostem in živijo vsaj tri leta na istem mestu. Mnoge med njimi živijo na istem mestu še precej dlje. Večina okrasnih trajnic je zdaj še zelo lepih, in tudi če so že odcvetele, so še vedno dobro vidni njihova višina, način rasti, oblika listov, kar nam lahko pomaga pri izbiri ustreznih rastlin za jesensko sajenje na domači vrt.

Prednost jesenskega sajenja je ta, da so tla še topla, kar spodbuja vraščanje. Tudi klima je primerna, saj je v tem obdobju navadno

Sajenje sibirske borovnice

Majski jagodi pogovorno rečemo sibirska borovnica, čeprav z borovnicami ni v sorodu. Za razliko od ameriške borovnice, ki jo je treba saditi v zelo kislo prst (pH od 3,5-5), sibirska borovnica raste v navadni vrtni zemlji s pH-vrednostjo 5-8. Idealno je, če sadike posadimo jeseni, sadimo jih lahko na sončno pa tudi na polsenčno lego. Ob sajenju je priporočljivo pognojiti tla z naravnim organskim gnojilom ali kompostom. Sadilna jama naj bo široka 30 cm in prav toliko globoka. Razdalja med sadikami naj bo 1-1,5 m in 2,5-3,5 m med vrstami. Lahko se sadijo tudi kot zelena ograja, takrat se sadike sadijo v razdalji 0,5-0,7 m, primerne sorte za takšen način sajenja so 'Wojtek', 'Indigo', 'Amphora', 'Bakcarskaya' in 'Siniczka'. Te sorte so višje in bolj pokončne rasti z višino do 1,8 m.

Plodovi sibirske borovnice zorijo tudi po tri tedne pred drugim sadjem, že v maju, in se večinoma uporabljajo sveži ali za marmelade, džeme, sokove, sladice, zamrzovanje ... Saditi je priporočljivo vsaj dvoletne ali triletno sadike. Sadike, posajene v loncih, se lahko sadijo vse leto, ne smejo pa čutiti pomanjkanja vode v prvem letu sajenja. Sibirske borovnice začnejo roditi od drugega, tretjega leta starosti in, odvisno od sorte, dosežajo rodnost 3-5 kg plodov na sadiko pod pogojem, da je zaradi boljšega opravevanja posajenih več različnih sort. Polno rodnost začnejo dosegati po petem letu starosti in rodijo redno.

FOTO: SHUTTERSTOCK

FOTO: JASNA MARIN

[9]

več padavin in v nasprotju s pomladjo ne sledijo valovi vročine.

Pri sajenju trajnic na vrt je bistveno, da upoštevamo njihovo kasnejšo razrast in jih zato posadimo dovolj narazen, prav tako je treba poskrbeti za ustrezno pripravo sadilne grede. Tako je na primer za sajenje ameriškega slamnika treba izbrati sončno do polsenčno rastišče, tla morajo biti globoko obdelana in vlažna, vendar prepustna. Razdalja med posameznimi sadikami ameriškega slamnika naj bo 40-50 cm. Pri sajenju je priporočljivo, da sadilno jamo zalijemo tako močno, da voda v njej stoji, nato vanjo posadimo izlončeno rastlino, ki ji poprej nekoliko zrahljamo korenine, če se je na dnu ob stiku z lončkom naredil debel koreninski obroč, tega previdno odtrgamo. Nato rastlino posadimo v sadilno jamo do višine, kot je rasla v lončku, jo zasujemo z zemljo in prst zravnamo ter nekoliko potlačimo. Pri rastlinah, ki so občutljive, voda na rastišču sme zastajati, saj bi to povzročilo propadanje korenin.

Na grobove, grede in v korita, ki so jih do pred kratkim krasile poletne cvetlice, zdaj sadimo mačehe in marjetice, vresje, grmasti jetičnik (*Hebe sp.*). Najustrenejši čas za njihovo sajenje je do 10. oktobra, da se korenine pred zimo dobro vrastejo v tla.

Okrasni vrt in posodovke

Trato dalje redno kosimo, da bo v dobri kondiciji, preden nastopi zima. Če tega nismo naredili v septembru, jo lahko v oktobru tik pred dežjem pognojimo s kalijevim gnojilom, ki spodbudi krepitev korenin in tako zagotavlja boljšo odpornost pred zimo. Kalija je veliko v lesnem pepelu in gnojilu iz alg. Tudi

[9] Zlatorumen rudbekijo uspešno razmnožujemo z delitvijo jeseni ali spomladi. Potrebuje vlažna in dobro odcedna vrtna tla na polnem soncu ali v polsenici.

prezračevanje bo zelenici dobro delo. Za prezračevanje so primerne votle vile ali strojni prezračevalnik, v luknjice v tleh pa nasujemo kremenčev pesek.

Posodovke smo že pred dobrim mesecem prenehali dognojevati. Dokler so dnevi še topli in ni nevarnosti zmrzali, bodo posodovke (limonovci, oleandri, pasijonke, krompirjevke, hibiskusi) še lepo vzdržale na prostem, vendar je priporočljivo, da jih prestavimo bližje hiši, da jih ne bi presenetila slana. Zanje bo treba pripraviti ustrezno prezimovališče in jih pred mrazom preseliti v neogrevan prostor v hiši ali v neogrevan rastlinjak s temperaturo od 2 do 8 stopinj Celzija. Pred selitvijo rastline temeljito pregledamo, da na njih ni boleznih ali škodljivcev, posodovkam, ki so se močno razrasle, pa prirežemo veje le toliko, da jih bomo lažje prestavili v notranje prostore. Presljerne posodovke precej manj zalivamo in jim vso jesen in zimo redno odstranjujemo posušene listje in cvetove.

Oktober zasajamo tudi žive meje in grmovnice, na presajanje listavcev, vrtnic in sadnega drevja pa počakajmo do takrat, ko nastopi faza mirovanja - to je takrat, ko rastlinam odpadejo listi. Po presajanju rastline temeljito zalijemo in tudi kasneje večkrat preverimo, ali imajo dovolj vlage, kajti vetrovni dnevi znajo hitro posušiti prst, kar bi lahko povzročilo izsušitev in odmrtnje korenin. ■

Zeleni dogodki

Botanični vrt Univerze v Mariboru, Pivola pri Hočah

- 13. oktobra od 10. do 18. ure: VELIKA JESENSKA RAZSTAVA plodov v botaničnem vrtu, degustacije jedi iz jesenskih pridelkov, predavanja, delavnice

- 25. oktobra ob 16.30: JESENSKO SAJENJE IN ZAŠČITA VRTNIC z Jeleno in Simonom Škorjancem iz DLVS